

Het gebouw Petrolea van de American Petroleum Company in Den Haag uit 1924

Wie Den Haag vanaf de Utrechtsebaan binnenkomt, ziet aan de overzijde het in rode baksteen opgetrokken gebouw 'de Rode Olifant' aan de Zuid-Hollandlaan 7 liggen. Het gebouw is nu in gebruik als multifunctioneel kantoorgebouw Spaces. Tot 1987 was hierin Esso Nederland gevestigd. Daarna zetelde het advocaten- en notariskantoor De Brauw en Westbroek in de Rode Olifant. In 2012-2013 werd het gebouw gemoderniseerd en gerestaureerd voor een nieuwe bestemming en werd de huidige huurder Spaces de nieuwe gebruiker. Het voormalige hoofdkantoor van Esso dankt zijn bijnaam de Rode Olifant aan een sculptuur van een olifantenkop in de toren. En aan de warme roodbruine kleur van de 3,5 miljoen gebruikte bakstenen!

De Roos en Overeijnder

In 1921 werd dit gebouw ontworpen in opdracht van de American Petroleum Company (APC). Deze oliemaatschappij kwam voort uit de opbreking in 1911 van de in 1882 door John D. Rockefeller opgerichte Standard Oil Company, nu Exxon Mobil. Vanaf 1938 werd in Nederland de merknaam Esso gevoerd. J.H. de Roos (1875-1942) en W.F. Overeijnder (1875-1941) werden als architect aangetrokken¹. Omdat de archieven van dit architectenbureau verloren zijn gegaan, is de omvang, en de aard van hun werk niet volledig bekend. Wel bestaat er een overzichtelijke inventarisatie van hun werk op basis van andere bronnen zoals architectuurtijdschriften, prijsvraaginzendingen en krantenartikelen. Op basis hiervan komt het beeld naar voren dat dit architectenbureau gedurende de lange tijd dat het bestond – van 1895 tot 1942 – een belangrijke rol heeft vervuld, in het bijzonder in Rotterdam. In deze periode groeide Rotterdam sterk als haven- en woonstad en bouwden De Roos en Overeijnder talloze woningbouwcomplexen, werven en fabriekshallen en kantoorgebouwen voor bedrijven en handelsverenigingen. Daarnaast genoten zij bekendheid door de deelname aan Rotterdamse prijsvragen

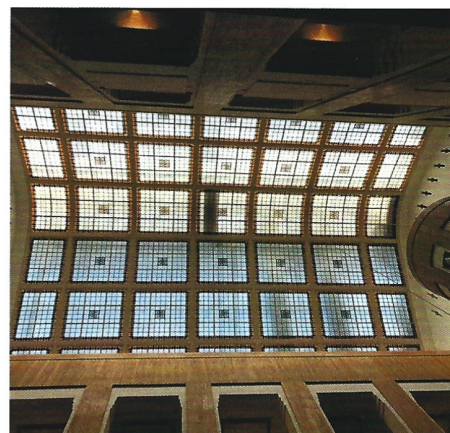
voor belangrijke publieke gebouwen. Het meest prestigieuze hiervan was een ontwerp voor het Stadhuis aan de Coolsingel uit 1912. Dit ontwerp werd niet gerealiseerd nadat de keuze voor het ontwerpen van het Rotterdamse stadhuis gebouwd tussen 1914-1920 op prof. H. Evers was gevallen.

Hergebruik

Na de Eerste Wereldoorlog haalden De Roos en Overeijnder dit ontwerp uit de kast om het te 'hergebruiken', te benutten en aan te passen voor het gebouw Petrolea^{2,3}. Zij kregen een ruim budget voor de bouw mee. Het gebouw Petrolea kwam tot stand tussen 1921 en 1924. Het gebouw laat zowel kenmerken zien van de art deco als van de Amsterdamse School. Naast het oogmerk van een fraai, doelmatig en groot kantoorgebouw speelden hierbij ook andere factoren een rol. Het gebouw zou hoger moeten worden dan het op niet zo verre afstand gelegen gebouw van de grote concurrent, de Bataafsche Petroleum Maatschappij/Koninklijke Nederlandse Petroleum Maatschappij (Shell) aan de Van Bylandtlaan. Dit laatste gebouw werd in 1915-1917 in neorenaissance stijl door de architecten M.A. en J. van Nieukerken gebouwd en in 1928-1930 uitgebreid. De Ameri-

can Petroleum Company wilde een moderner gebouw dat ook een goede representatieve entree kon bieden voor de belangenbehartiging van haar oliebelangen bij de regering in Den Haag, Nederlands-Indië en Aruba. Het gebouw staat zonder heipalen direct op een deels afgegraven zandplaat en heeft een betonnen skelet voor de dragende functie. Voor die tijd is dat modern en bouwkundig een bijzondere prestatie te noemen.

Uitvoering

Het in februari 1924 geopende gebouw werd gebouwd volgens de regels van de Amsterdamse School en in rode bakstenen uitgevoerd. Het forse kantoorpand, bestaande uit vier verdiepingen, staat op een granieten sokkel en laat een brede voorgevel zien die niet gemist kan worden. De zandstenen beelden op de gevel en de toren zijn gemaakt door de Haagse beeldhouwer Joop van Lunteren (1882-1958). Het pand moest ook van binnen qua luxe en uitstraling kunnen wedijveren met het nabijgelegen kantoor van de koninklijke concurrent iets verderop. Het interieur in art-decostijl wordt gekenmerkt door een monumentaal trappenhuis met glas-in-lood ramen, veel marmer en natuursteen, kersenhouten lambriseringen, parketvloeren en een imponerende hoge en fraaie ontvangsthal met een atrium van gebogen glas-in-lood van de Haarlemse glazenier Willem Bogtman (1882-1955). Een vijftig meter lange wandschildering in dit atrium, gemaakt door Chris N.E. de Moor (1899-1981), met taferelen van

stoere arbeiders aan het werk op een raffinaderij, herinneren aan een rijk olievelen. Een centrale plaats heeft ook de hierboven geplaatste klok waaronder in gouden letters het woord *Petrolea* staat.

Penning en lepelkje

In 1928 werd van het gebouw *Petrolea* een penning gemaakt, ontworpen door de bekende medailleur Jac. J. van Goor (1874-1956): 'Penning van de American Petroleum Company', diameter 60 mm. Voorzijde: Het gebouw *Petrolea* te 's-Gravenhage, waaromheen het randschrift: 'American Petroleum Company' en op de afsnede vijf sterren, het handelsmerk van de maatschappij. Keerzijde: glad, met randschrift bestaande uit het viermaal herhaalde motief der letters A.P.C. met vijf sterren. 'Uit het jaar 1928. Den leden van de Vereniging voor Penningkunst aangeboden door den heer B. Klaare, Directeur der American Petroleum Company'. Door de APC werd deze penning jarenlang uitgereikt aan medewerkers die een jubileum bij de maatschappij mochten vieren

waarbij een inscriptie van de naam van de employé en de datum op de keerzijde werd aangebracht. In 1949 werd bij Begeer een lepelkje met de afbeelding van gebouw *Petrolea* ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum uitgebracht en in 1958 ontwierp de beeldhouwer Dirk Bus (1907-1978) een door Koninklijke Begeer gegoten penning, diameter 86,45 mm, met op de keerzijde twee palmtakken waarbinnen de initialen DB met twaalf sterren en op de voorzijde één ster met de letters ESSO Nederland N.V. en het gebouw *Petrolea*.

Theo Kralt

Noten:

- 1 De gegevens over de architecten J.H. de Roos en W.F. Overeijnder zijn ontleend aan: Maaskade 113-115 Rotterdam, Cultuurhistorische Verkenning, Crimson Architectural Historians, januari 2013, pagina 36-39
- 2 Maaskade 113-115 Rotterdam, Cultuurhistorische Verkenning, Crimson Architectural Historians, januari 2013, pagina 36-39
- 3 Max van Rooy, De grote schoonmaak, NRC-Handelsblad, 10 augustus 1990.